

בית שלמה

פרפראות בדרך מוסר על פרשת השבוע

יוצא לאור ע"י עמותת "משנה שלמה" כל הזכויות שמורות

פרשת קדושים תשע"ט

גליון 158

נא לשמור על קדושת הגליון

נא לא לעיין בו בשעת התפילה וקריאת התורה

בס"ד

לעילוי נשמת

מורי ורבי יצחק ב"ר יעקב יגן מו"ר אבי ר' דוד שלום ב"ר שלמה דב ר' זאב ב"ר משה חיים רבי יהושע העשיל ב"ר יצחק ויאל הרה"ק רבי יששכר ליב ב"ר שמואל הרה"ק רבי שם קלינגבערג ב"ר אברהם מורדכי הרה"ק רבי יהודא מאיר שפירא ב"ר פינחס הרה"ק רבי משה מקאברין ב"ר ישראל הרה"ק רבי מרדכי שלום יוסף ב"ר אהרן רבינו יוסף אבן מיגאש ב"ר מאיר הלוי רבינו חיים ויטאל ב"ר יוסף הרה"ק רבי יעקב ב"ר צבי הגה"ק רבי צבי הירש אשכנזי ב"ר יעקב הרה"ק רבי מנחם מענדל ב"ר משה הגה"ק רבי עקיבא יוסף שלעווינגער ב"ר חיאל הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג ב"ר צבי הירש

לקבלת גליון זה למייל שלהו בקשה ל-MISHNA.SHLEMA@gmail.com | לתרומות והקדשות ולהפצה 052-580-2345

"וְאֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (י"ט, ג')

לכבוד יום ההילולא של הרה"ק רבי משה מקוברין הבאנו את שכתב בספרו אמרות משה "עוד אמר בשם הבעש"ט ז"ע עניין תענוג האכילה ושתיה בשבת משל לבן מלך שנשבה למרחקים והיה בין אנשים אשר אין להם שום דעת וחכמה ובא לו מכתב מאביו המלך עד כי נשא ליבו את רגליו ורצה לרקד מרוב השמחה אך לא היה באפשרי להוציא השמחה שלו אל הפועל כי המה אינם מרגישים

"לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעֲךָ כַּמּוֹף אֲנִי ה' –

"אֵת חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ בְּהַמְתֶּךָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים וּבְגַד כְּלָאִים שַׁעֲטָנָי לֹא יַעֲלֶה עֲלֶיךָ" (י"ט, ח – י"ט)

להסביר סמיכות שני פסוקים אלו שכן פעמים יש שאדם לא מבין את פירוש הפס' ואהבת לרעך כמוך היינו שיש לאהוב ולהתחבר רק עם מי שעושה מעשה עמך אלא הם סוברים שיש להתחבר לכל אחד ואפילו לרשעים וסוף הוא נדבק ע"י מעשיהם הרעים לעשות כמותם על כן באה התורה והסמיכה את שני הפס' הנ"ל להדגיש כי כמו שיש איסור כלאים היינו לא לחבר מין בשאינו מינו כך אין להתחבר צדיק עם רשע אלא רק להתחבר עם מי שמכבד גם את הקב"ה שזוהו רעך ורע אביך כנודע וזהו מה שאומר התנא באבות הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע

"לֹא תִלַּךְ רִכְלֵי בַעֲמִיף לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רַעֲךָ אֲנִי ה' – (י"ט, ט"ז)

כבר הזכרנו כמה פעמים את העניין של מי שמדבר לשון הרע על חברו גורם לסילוק הדם מפניו של מי שדיברו עליו בחינת הלבנת פנים ואל זה ירמוז הפס' לא תלך רכיל בעמך כדי שלא תגרום ע"י כך לסילוק הדם מפניו של האדם שאתה מדבר עליו בחינת לא תעמוד על דם רעך

"מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם וְהִדְרַתָּ פָּנָי זָקֵן וְיִרְאָתָּ מֵאֱלֹקֶיךָ אֲנִי ה' – (י"ט, ל"ב)

שום אחיזה באותו לימוד תורה ובאותה מצוה ולכן צריך לזיזר לאמרו (מנחת יוסף ד"ה סע"א בשם ש"ה יפה ללב ח"ב בהשמטות סימן קנ"ה) וכך כותב הרב לעניין התשובה "דודע מ"ש רז"ל ע"פ מפני שיבה תקום שהוא רמזו לתשובה וזהו והדרת פני זקן כי פנים של תיבת זקן ר"ל האותיות הקודמות לאותיות זקן הם צ"ם רמז שיקדים התשובה והצום קודם שיוקן דאז תשש כחו ואין בו כוח לצום (יפה ללב ח"ה סימן תקס"ח)

לרגל יומא דהילולא של הרה"ק רבי אליעזר פאפו זצוק"ל ז"ע בחרנו להביא את שכתב בספרו דמשק אליעזר "כשיבוא ללמוד תורה יאמר הנני רוצה ללמוד כדי שיבאני ה' בתלמוד זה לידי מעשה ולידי מידות ושרות ולידי ידיעת התורה והריני עושה ליהרא קב"ה וידי נועם וכו' והוא תועלת גדול כי כאשר אומר שהוא לעבודת השי"ת בורא בדברו מלאך קדוש והוא יסייעו בלימודו ואז אף אם לפעמים יהרהר שום דבר שלא לשם שמים אין להסט"א

פרקי אבות – פרק א' משנה ו"א

"הִלֵּל וְשִׁמְאֵי קִבְּלוּ מִהֶם. הִלֵּל אֹמֵר, הוּי מִתְלַמְּדֵיךָ שֶׁל אַהֲרֹן, וּמְדַבֵּר אֹתוֹ וּמְרַאֵה לּוֹ פְּנִים יְפוֹת אוֹתוֹ אִם הִיָּה עֹשֶׂה עֲבֵרוֹת עֲשִׂיתִי לֹא אֵיךְ אֲנִי עוֹמֵד וּמְדַבֵּר עִם כּוֹחַ צְדִיק בְּטַח אִם הִיָּה יוֹדֵעַ אִיזָה עֲבֵרוֹת עֲשִׂיתִי לֹא הִיָּה מְדַבֵּר עִמִּי וּמִידָה הִיָּה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה לְפִי זֶה נִתֵּן לְהַסְבִּיר בְּסִיד אֵת הַמִּשְׁנָה לַעֲנִיד כִּךְ כִּי הִלֵּל בֹּא לְלַמֵּד אוֹתָנוּ לְהִיָּת עֲבֵלֵי עֲנוּוָה וְלִהְיוֹת כְּמוֹ אוֹתָם הָאֲנָשִׁים שֶׁאֲהָרֹן קִירַב אֵלָיו שֶׁהִתְבַּיִּישׁוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה שֶׁהֵם אוֹדְבֵי שְׁלוֹם כִּי מִקְבָּלִים תּוֹכַחָה וְלֹא דוֹחִים אֵת מִי שֶׁרוֹצֵה בְּטוֹבוֹתָם וְרוֹדְפֵי שְׁלוֹם הֵינּוּ שְׂצִרִיכִים לְרוֹץ וּלְרִדּוֹף אַחֲרֵי אוֹתָם אֲנָשִׁים כֹּאֲהָרֹן שֶׁמְחַזְרִים בְּתְשׁוּבָה שֶׁהֵם מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם כִּידוּעַ וְכַתּוּב בְּסִפְרֵים הַקְּדוּשִׁים שֶׁאִם אָדָם עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה וְלוֹמֵד תּוֹרָה הוּא מְשַׁפֵּיעַ אֶת אוֹרוֹ עַל כָּל הָעוֹלָם וְרוּחַ הַקְּדוּשָׁה מִתְפַּזֶּרֶת בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת וְגוֹרֶמֶת לְעוֹד אֲנָשִׁים לְחַזֵּר בְּתְשׁוּבָה (עֵינֵן בְּלִיקוּטֵי עֲצוֹת) וְזוֹהוּ שְׁאוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבֵן לְתוֹרָה הֵינּוּ שֶׁאִם אֲתָה בֹאֲמַת אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וְרוֹצֵן בְּטוֹבוֹתֵן עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה וְלִמַּד תּוֹרָה שְׁעִי כִךְ אֲתָה גוֹרֵם לְעוֹד אֲנָשִׁים לְחַזֵּר בְּתְשׁוּבָה וְלִהְתַּקֵּרֵב לְתוֹרָה כֹּאֲמוֹר

נשאלת השאלה הרי ידוע כי בכל הש"ס כאשר מביאים מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל תמיד דברי בית שמאי הם הראשונים ובית הלל אחריהם ואילו כאן בפרקי אבות אנו מוצאים הלל ושמאי קיבלו מהם הלל אומר וכו' היינו שהלל הוא דווקא הראשון ושמאי הוא השני אלא ניתן לתרץ לענ"ד כי ידוע שבגלל הבא הלכה תהיה כשמאי ואילו בעולם הזה ההלכה ברוב הינה כהלל יוצא כי מדרגתם של בית שמאי גדולה היא משל הלל ולכן הם הראשונים בכל הש"ס אבל היות ומסכת אבות מדברת על הנהגות של עולם הזה ועולם הזה שייך להלל לכן הלל הוא הראשון האומר את דבריו ואח"כ מובאים דבריו של שמאי.

עוד יאמר נשאלת השאלה מדוע נכתב הוי מתלמידיו של אהרן שכן אם רוצים ללמד את מעשיו של אהרן היה צריך להיות כתוב היו כאהרן ותעשו מה שהוא עשה אלא ניתן לתרץ ע"פ פירושו של רבנו עובדיה מברטנורא זי"ע כי כאשר אהרן הכהן ראה שמישהו לא מתנהג כשורה היה ניגש אליו

משנת הצדיק – הרה"ק רבי נתנאל וייל זצוק"ל זי"ע ל' ניסן (ראשון)

רבי נתנאל וייל נולד בשנת 1687 בשטילינגן לרבי נפתלי צבי וייל שהיה דור שביעי לרבי יעקב וייל. בשנת 1692 נהרג אביו, ובשנת 1697 הביאה אותו אמו מרים לפיורדא, משם נשלח בעגלה לפראג לדודו, אחי אביו, ר' ליפמן מל"ש מליכטנשטאט והוא גידל אותו כאב. רבי נתנאל למד שם בשיבתו של רבי אברהם ברוידא ואף נישא לאחייניתו פייגלא. יחד עם מורו עבר לעיר מץ כאשר זה נבחר לרב המקום, אולם אחר כך חזר לפראג והיה בה לראש ישיבה גדולה. לאור

שנבחר רבו לאב"ד פרנקפורט עבר יחד עם רבו לשם, ולמד בישיבתו שם עד שנת תע"ז. כשנפטר רבו חזר לפראג, ושם התחיל יחד עם בנו הרב ידידיה וייל לכתוב חיבורו על הרא"ש שנקרא קרבן נתנאל.

בשנת 1744 התרחש גירוש יהודי בודהימה ובשנת 1745 עבר לגרמניה והיה לרב בשוורצוואלד ושם כתב חציו ורובו של הספר עם בנו הבחור ר' שמעון הירש, וב-1750 נתמנה לרבה של קארלסרוהה, שם סיים את פירושו על הרא"ש לסדרי מועד ונשים, יחד עם חתנו ר' נפתלי ליברליש מפראג. בפירושו הוא מפרש את דברי הרא"ש, מברר את גרסאותיו ומביא מקורות לדבריו. הוא נדפס לראשונה בשנת תקט"ו (1755) בשם "קרבן נתנאל" ומאו נדפס כמה פעמים. בשי"ט וילנא הוא נדפס בצמוד לפרש"ה הרא"ש. רבי נתנאל נפטר בל' בניסן תקכ"ט בעיר ראשטאט ונקבר בקארלסרוהה. בנו הרב ידידיה וייל נתמנה לרב העיר במקומו. בנו האחר, שמעון הירש הדפיס את ספרו נתיב חיים.

וכך כותב הרב בפירושו בסוף מסכת קידושין "ובזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה וקאי אאותן ששתולים בבית ה' כעץ שתול על פלגי מים של תורה שהיא נותנת אריכות ימים ללומדיה ושלום בסוף ימיהם בעולם הזה ועולם הבא ה' יאריך ימינו אמן"

דובב שפתי ישנים – ליקוטים מספרים שפחות מוכרים

קול מנחם – הרה"ק רבי מנחם מנדל טאוב ב"ר יחיאל מיכל טאוב מקאליב זצוק"ל זי"ע

"וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תְּהִיּוּ פִי קְדוֹשׁ אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (י"ט, ב')

אפי' במה דכתיב פעם ב' וימותו להדגיש שרק אז מתו אבל אח"כ שנתגלגלו בפנחס לא מתו דפנחס זה אליהו ובתיב יובל הוא ושבתם איש אל אחותו ואיש אל משפחתו תשובו יוב"ל ר"ת ב'קרבנתם ל'פני ה' וימותו היינו שחזרו למקור מחצבתם וזהו הקשר קדושים תהיו לאיש אמו ואביו תיראו דהנה יש ג' שותפים באדם אביו ואמו והקב"ה והחשוב שבכולם הוא ה' יתברך וא"כ מדוע נצטוונו כבוד את אביך ומבואר מתלמידי הבעש"ט מכיון שהגוף הוא נרתיק להחזיק את הנשמה לכן צריך לכבדם שהם הביאו את החלק שהחזיק את הנשמה וזהו אני ה' שזה מסייע להגיע להתקרב לקב"ה

ולכן נסמכה פרשת שבת לכיבוד אב דהיינו כיבוד אב הוא משום הכרת הטוב כמבואר בחינוך והנה אין הכרת הטוב יותר משבת כי כל השבוע אדם עסוק וטרוד מה שאין כן בשבת מגיע לאדם מנוחה וא"כ בו צריך האדם לכבד את ה' יתברך וממילא זוכה לכל ברכאן דלעילא ותתא אשר בה תלויים

ובזה אפשר להבין מה שאמרו לרבה בר בר חנה תא ואחוי לך היכי דנשקי ארעא ורקיעא והיינו האדם יש בו נפש אלוקי רוחני וגשמיות ועבודתינו הוא להעלות הגשמיות והרוחניות וזהו אנו אומרים לה' יתברך משכני אחרין נרוצה היינו שתעזור לנו שנוכל לקדש את הנשמה והוא מפני שיבה תקום דכל התקומה שלנו הכל הוא בזכות הדורות הקודמים שהנו הולכים בדרך ששללו לנו אבותינו הקדושים וזה הכוונה במה שכתוב בזהר מפני שיבה תקום וכתב הוזהר וזהו אברהם אבינו כי אברהם אבינו כתיב שחיפש להציל את סדום אפילו שרעה את גודל רשעתם ובוזה מבאר המגלה עמוקות מה שכתבו חכמינו ז"ל כך חותמין היינו שבכל הדורות היה צדיק שיחפש לרחם על בני"ב בכל כוחו

וזה גם הפי' במה שראה משה רבינו שה' יתברך כותב מפני שיבה תקום ואמר לו ה' יתברך שאם ילכו בדרך של אברהם אבינו ללמד זכות על בני"ב כמו שאברהם לימד על סדום אזי קום בתולת ישראל ויהיה קיום לבני"ב בכל הדורות וזהו הפי' ג"כ באורח חיים הקדוש רבוזה אתה מהדר פני אברהם היינו כנ"ל דבזכות זה יזכו כל הדורות

וזהו כוונת הכתוב והתקדשתם והייתם קדושים וברש"י מפרש זהו פרישות עבודת כוכבים דאם האדם פורש מע"ז וזוכר שרק הקב"ה יחיד בעולם אז אפשר להגיע לקדושים תהיו להפוך מרחינות לגשמיות ובוזה מבואר היטב והתקדשתם זהו מים ראשונים הכוונה למי המבול שצויה הקב"ה לבני"ב להביט על המבול ויראו מה קרה לחוטאים וממילא לא תגיע לחטא והייתם קדושים היינו מים אחרונים הוא קריעת ים סוף שזכו בני"ב להגיע ויאמינו בה' ובמשה עבדו

או יאמר והתקדשתם היינו מים ראשונים שזהו קריעת ים סוף שזכו להגיע לויאמינו בה' וקיימו את מה שכתוב משכו וקחו לכם וכמו שפירשו חכמינו ז"ל משכו ידכם מע"ז והייתם קדושים היינו מים אחרונים שזהו בארה של מרים שהיא עשתה מסירות נפש עבור משה רבינו שכתוב אחר לידת משה בשעה שלקחו אותו לנילוס כי גזירת פרעה הרשע כתיב ותתצב מרחוק לדעה מה יעשו וגו' ובזכות זה זכו לתורה הקדושה אשר אלפי ישראל נהנים מזה ולכן זכתה למים אחרונים זה בארה של מרים

סגולה לפרנסה – לשאת ולתת באמונה

לו מראש השנה (ביצה טו א) מפי עליין, לא יאמין שעל ידי עוברו פי ה' יצליח את דרכיו, הס כי לא להוכיח, ואם יצליח בודאי, בלי שום ספק, שיהיה עושר שמור לבעלי לרעתו, מלבד ענשו שיהיה שמור לו לעולם הבא. ואם תראה אדם ישר, שחולך בדרך טובים ונושא ונותן באמונה, שמונותיו מצמצמים, חלילה להאמין שיש צדיק אובד בצדקו, חס ושלום. השופט כל הארץ לא יעשה משפט ישר, חלילה וחס, רק לו נתכנו עלילות. והאמין בה' באמת ובלב שלם, יאמין באמונה שלמה שהצור תמים פעלו, כל דרכיו משפט. וכל דעבר רחמנא לטב עבד, למען יטב לו בעולם שכלו טוב. והן אמת, שכל ישראל מאמינים בני מאמינים, אבל לא האמונה היא העיקר, והכל לפי רב המעשה, שיהא מורה על האמונה, וכמו שכתבתי גם כן לעיל בערך אמונה" עכ"ל

א. אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימותו. וצ"ב דבקרבנתם לפני ה' היינו שנתקרבנו אל ה' יתברך ובתרגום כתיב בתר דמיתו תרין בני אהרן בקרוביהון אשתא נוכריתא קדם ופירוש אשתא נוכריתא היינו אש זרה ב. צ"ב הטעם מה שכפל הפסוק דבתחילה כתב אחרי מות שני בני אהרן ולבסוף כתיב פעם ב' וימותו ג. עוד יש לדייק בפסוק שכתב שני בני אהרן וימותו יש לדקדק איך הגיעו בני אהרן לדבר כזה ד. קדושים תהיו כי קדוש אני ה' וצ"ב מה שכתב הטעם כי קדוש אני ה'. קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקים איש אמו ואביו תיראו וצ"ב הקשר ביניהם ו. על הפס' קדושים תהיו איתא במדרש פליאה שעלה משה למרום מצא את הקב"ה כותב מפני שיבה תקום ענה לו ה' יתברך קום בתולת ישראל וצ"ב מה הכוונה בזה ז. מפני שיבה תקום (י"ט, ל"ב) וכתב באורח חיים הקדוש וז"ל עוד ירמוז על דרך אומרים ז"ל בבראשית רבה (ס"ה, ט) כי אברהם אבינו ביקש על השיבה כדי שיהיה ניכר האב מהבן וכו' דכתיב (בראשית כ"ד א') ואברהם זקן והוא אומר מפני שיבה תקום וכו' אתה מהדר לפני זקן שהוא אברהם דכתיב ואברהם זקן שע"י היה דבר זה וצ"ב מה כוונת האור החיים הקדוש בזה ח. בהמשך הפרשה כתיב והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא כ', ז) וברש"י מפרש והתקדשתם זו פרישות עבודת כוכבים וצ"ב הכוונה בזה.

ולבאר כל זאת נקדים מאמר חכמינו ז"ל על הפס' והתקדשתם זו מים ראשונים והייתם קדושים זו מים אחרונים דהנה כשאמר ה' יתברך נעשה אדם גיד נברא הגשמיות ואני אתן לך את הרוחניות והיינו שה' יתברך נתן לנו כוח למד שנוכל להחזיק בחלק הגשמי שיש לנו את החלק האלוקי ממעל הנשמה הטהורה וממילא כי בימות חיינו אנו נלחמים שהחלק הרוחני ישלט על חלק הגשמי ולא להיפך ח"ו וכפי אשר זוכה לזה האדם כך מזכך את כוח הגשמי לגמרי וידוע מה שאמרו על הרה"ק מזלוטשוב זי"ע שבעת רעוא דרעוין היה אסור להניחו לבד ופעם נשאר לבד לכמה דקות וכשחזרו מצאו אותו בלי רוח חיים ונשמתו עלתה למרומים והיינו שזה להפוך את החומר לצורה ולא היה יכול להחזיק בעצמו את הכוח הגשמי

וכעין זה כתב התפארת שלמה בפרשתינו דצדקתם של נדב ואביהו שאעפ"י שיכלו להחיות את עצמם אפילו כי לא רצו לעשות כן למען טובת הכלל ומרוב דבקות א' פרחו נשמתם וכמו שצמצנו בר' עקיבא שג"כ היה יכול להחיות את עצמו ואפילו הכי מסר את נפשו על קדושת שמו יתברך בשביל כלל ישראל

והנה האורח חיים הקדוש בפרשתן על הפס' בקרובי אקדש וז"ל עוד נראה לומר שנתכוון באומרו בקרבנתם על זה הדרך בהיותם יותר קרובים לה' מכל הא למדת שאין קרובים מהם שאם היה משה קרוב מהם היה הדבר נעשה בו כמו שאמר לו ה' (לעיל י', ג') בקרובי אקדש וזהו הכוונה במה שכתב בתרגום בהקריבם אש זרה היינו דהפסוק כתב והקרבנתם לפני ה' היינו שהגיעו קרוב מאד אל ה' יתברך וימנו שכתוב בקרובי אקדש והתרגום מתרגם ג"כ כמו שתרגם בפרשה הקודמת שהקריבו אש זרה ובפסוק מרומזים ב' הפירושים והנה כתוב בפנחס בן אלעזר ויקח רומח בידו וכן כתיב שפרחה נשמתו באותו מעשה ונכנסה בו רוח נדב ואביהו וכמו שכתוב בן אהרן הכהן ואפשר לומר דלכן עלה פנחס למרום בעודו בחיים חיותו כידוע דפנחס הוא אליהו כיון דכבר נפטר פעם אחת שוב לא היה צריך להפטר מן העולם פעם נוספת וזה

"לֹא תִגְנוּבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ" (י"ט, י"א)

וכך כתב הפלא יועץ זי"ע בערך משא ומתן "ידוע ששאלה ראשונה ששואלין ליום הדין הוא נשאת ונתת באמונה (שבת לא א, סנהדרין א) ועתה בעוונותינו הרבים אנשי אמונה אבדו, באמרם טענות של הבל, שבזמן הזה קשים מזונותיו של אדם, והרוצה להתנהג בישר ואמונה לא יוכל. לאלל אפילו פת במלח, ומתוך כך נעשה כהיתר לעשות עוולה ולדבר כזב ולהונות ולגנוב ולגזול ולהשיג גבול וכהנה רעות רבות, מלבד ביטול תורה ותפילות ביציבור וחילול שבת וכדומה, ואין איש שם על לב להיות ניחם על הרעה, או להם לבריות מיום הדין. ולא לחינם אמרו (מנחות כט ב) מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד, מפני שצדיקים שבו מועטים, כי כל התורה כלולה באמונה, כדכתיב (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה. ואדם ניכר בכיטו, כי המאמין בה' כי הוא הנותן כוח לעשות חיל, ושכל מזונותיו של אדם קצובים